

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH
ANTI KVITETS AKADEMIEN

ÅRSBOK 2022

STOCKHOLM 2022

THE ROYAL SWEDISH ACADEMY OF LETTERS,
HISTORY AND ANTIQUITIES

ACADÉMIE ROYALE SUÉDOISE DES
BELLES-LETTRES, DE L'HISTOIRE
ET DES ANTIQUITÉS

KGL. SCHWEDISCHE AKADEMIE FÜR LITERATUR,
GESCHICHTE UND ALTERTÜMER

© 2022. De enskilda författarna och KVHAA, Stockholm

Grafisk formgivning: Lars Paulsrud

www.vitterhetsakademien.se

ISBN 978-91-88763-33-4, ISSN 0083-6796

Italgraf Media, 2022

INNEHÅLL

- 7 Preses hälsningstal
13 År 2022 tilldelade medaljer och priser

MINNESORD

- 21 Bertil Albrektson
35 Cecilia Falk

FÖREDRAG

- 47 Elisabeth Wåghäll Nivre: *Vem talar och i vilket syfte? Berättarröst och pratglada protagonister i några av Georg Wickrams prosa-romaner*
61 Neil Price: *Understanding the Viking phenomenon*
75 Eva Hættner Aurelius: *Lovisa Ulrikas akademi – Sveriges första vittra kungliga akademi*
93 Terttu Nevalainen: *Studying language change in its social context*
107 Jens Rydgren: *Nationalism och populism i dagens Europa. Hur kan vi förklara framväxten av de radikala högerpartierna?*
117 Jesper Larsson: *Självförvaltning och tidigmodernt samiskt naturresursutnyttjande*

- 135 Peter Gärdenfors: *Hur Homo blev docens. Undervisningens evolution*
- 149 Ola Sigurdson: *Humor och teologi – några reflektioner*
- 163 Clas Tollin: *Sveriges geometriska kartering 1633 till 1680*
- 185 Maria Ågren: *Att tilltala överheten. Suppliker som kulturarv och källa till kunskap*

ÅRSBERÄTTELSE, FÖRTECKNINGAR ÖVER LEDAMÖTER,
AKADEMIFORSKARE OCH PERSONAL

- 199 Ständige sekreterarens årsberättelse
- 205 Vitterhetsakademiens kulturfastigheter
- 217 Årsberättelser från vissa forskningsföretag m.m.
- 231 Publikationer utgivna 20.3.2021–19.3.2022
- 233 Alfabetisk förteckning över Akademiens ledamöter
- 250 Akademiens ledamöter i invalsordning
- 253 Ledamöternas fördelning på klasser
- 255 Avlidna ledamöter 20.3.2021–19.3.2022
- 256 Akademiens utskott och nämnder
- 262 Vitterhetsakademiens akademiforskare
- 263 Akademiens personal

Ständige sekreterarens årsberättelse

ÅRSBERÄTTELSEN HÄNFÖR SIG till verksamhetsåret 21 mars 2021–20 mars 2022

Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien är ett oberoende vetenskapligt samfund med främsta syfte att främja forskning och annan verksamhet inom humanistiska, rättsvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen samt kulturmiljövård.

Pandemins påverkan

På grund av smittspridningen av coronavirus har Vitterhetsakademiens dagliga verksamhet påverkats genom att planerade åtaganden som större konferenser och resor fått ställas in. Trots detta har Akademien till stor del kunnat bedriva sin reguljära verksamhet, även om det skett delvis digitalt. Årshögtiden 2021 var helt digital. Under perioder med lättnader i restriktionerna, då närvaro på Villagatan i någon mån tillätits, har Akademien använt sig av olika hybridformer av digital och fysisk närvaro på möten, sammankomster och konferenser.

Ledamöter

Under det gångna året har två arbetande ledamöter valts in i Akademien: Jens Rydgren, professor i sociologi vid Stockholms universitet, och Ola Sigurdson, professor i tros- och livsåskådningsvetenskap vid Göteborgs universitet.

Några ledamöter har för alltid lämnat oss: Bertil Albrektson, professor i exegetik, företrädesvis gammaltestamentlig exegetik, vid Åbo Akademi och f.d. ledamot av bibelkommissionen samt Cecilia Falk, professor i svenska vid Stockholms universitet. Akademiens utländska ledamöter Michael Herslund, professor i franska vid Copenhagen Business School, Handelshögskolan i Köpenhamn; Vassos Karageorghis, f.d. riksantikvarie och professor i arkeologi vid universitetet på Cypern samt Akademiens korresponderande ledamot docent Birgitta Fritz, f.d. huvudredaktör för Svenskt Diplomatarium med ansvar för medeltidssamlingarna i Riksarkivet, har också avlidit under året.

Forskningsstöd och kulturmiljövård

Vitterhetsakademien har genom god förvaltning av de stiftelse- och fondmedel som tillkommit Akademien genom donationer och testamenten möjlighet att stödja forskning. Tillsammans med Vetenskapsrådet och Riksbankens Jubileumsfond ger Akademien betydande stöd till fleråriga forskningsprojekt, dels ”Digitalisering och tillgängliggörande av kulturarvssamlingar”, dels den gemensamma satsningen ”Forskning om forskningsetik”.

Akademien finansierar femåriga akademiforskartjänster, bland annat fem tjänster som är inriktade på samhällsvetenskap och samhällets stora frågor. Under året har också ett samarbete med stiftelsen Natur & Kultur påbörjats för två nya treåriga akademiforskartjänster i pedagogisk psykologi respektive psykologi med inriktning på barn och ungdomars psykiska hälsa och ohälsa. Två forskare kommer att tillträda var sin tjänst under året.

Akademien har under året beviljat 1,5 miljoner kronor ur Gunnar och Birgitta Nordins fond till Stiftelsen Samefolket och projektet ”Digitalisering av Samefolkets arkiv”. Akademien har också tillsammans med en rad andra forskningsfinansiärer beslutat att i samarbete med Svenska Akademien finansiera en uppdaterad version av Svenska Akademiens ordbok med start 2024.

Vitterhetsakademien samarbetar med Konstakademien, Musikaliska Akademien, Svenska Akademien och Gustav Adolfs Akademien inom Bernadotteprogrammet, där vi årligen utlyser stipendier. Unga forskare erhåller stipendier för utbyte mellan konst- och kunskapsformer, och Akademiens stipendiater 2021 var Annie Burman för projektet ”Uppsalas Etruskiska samlingar: Avklappningar i O.A. Danielssons arkiv” med stor betydelse för utforskningen av det svårtolkade etruskiska språket, Petra Dotlačilová för projektet ”Effigies of Performance: Late 18th Century Costumes in Swedish Archives” om samlingarna av teaterkostymer från sent 1700-tal på Kungliga Operan, Livrustkammaren och Scenkonstmuseet samt Svante Landgraf för projektet ”Kartan och labyrinten. Om relationen text/bild/rum i fantastiken”.

Akademien samarbetar också med Riksantikvarieämbetet, inte minst vad gäller Akademiens arkiv och bibliotek. Samarbetet med Riksantikvarieämbetet sker även tillsammans med Svenska kyrkan inom Kommittén för forskning om kyrkor.

En betydande uppgift för Vitterhetsakademien är kulturmiljövård. På Gråborg och Borgs by på Öland, Skånelaholms slott i Uppland och Stjersunds slott i Närke samt i Stensjö by i Oskarshamns kommun och det Rettigska huset på Villagatan vårdar vi landskap och bebyggelse. Dessa kulturfastigheter förvaltas och utvecklas enligt Akademiens uppgift och tradition som kulturmiljövårdande institution och fungerar som en kontaktyta mellan Akademien och allmänheten. Akademien verkar också för att initiera och främja forskning kring kulturfastigheterna, i samarbete med institutioner vid universitet och andra lärosäten samt med andra relevanta aktörer.

Skrivelser och remissvar

En av Akademiens uppgifter är att yttra sig i angelägna frågor som rör dess intressen. Vi har lämnat remissvar på betänkandet *Papper, poddar och ... Pliktmateriallagstiftning för ett tryggt källmaterial*, där Akademien stödjer syftet med ett nytt regelverk för såväl fysiskt som elektroniskt pliktmaterial, men anser att det behövs en djupare konsekvensanalys och avstyrker förslaget om att drastiskt minska antalet pliktbibliotek från sju till två. Akademien har också avgett ett yttrande om betänkandet *Ett modernt belöningssystem, de allmänna flaggdagarna och redovisningen av anslaget till hovet*, där Akademien tillstyrker införandet av ett centralt system för belöning av förtjänstfulla insatser i huvudsak i enlighet med kommitténs betänkande. Akademien har vidare lämnat ett yttrande över departementspromemorian *Upphovsrätten på den digitala inre marknaden* med bedömningen att lagförslagen i promemorian ger uttryck för en acceptabel balans i fråga om de konfliktsituationer som berör vetenskaplig publicering och kulturarvsinstitutioner och finner det värdefullt att förslagen i de flesta fall öppnar en möjlighet till konfliktlösning genom användning av avtalslicenser. Akademiens yttranden i sin helhet går att finna på vår hemsida.

Internationell samverkan

Akademien delar ut en rad olika stipendier och bidrag som syftar till att stärka forskningens internationalisering och stimulera internationella kontakter. Akademien är aktiv inom den europeiska samarbetsorganisationen för akademier, ALLEA, och i den globala samarbetsorganisationen, UAI. Vitterhetsakademien instämmer helhjärtat i dessa båda organisationers stödbrev för Ukraina.

Vi har också tillsammans med Gustav Adolfs Akademien skrivit ett yttrande – ställt till ryska ambassadören i Stockholm, Ryska vetenskapsakademien, Statliga historiska museet i Moskva, Eremitaget i S:t Peters-

burg samt ett par ryska statsarkiv och stads- och nationalbibliotek – där vi uttrycker vår djupa oro och uppmanar till stöd i ansträngningarna att skydda det ukrainska kulturarvet. Samtliga skrivelser finns att läsa på vår hemsida.

Konferenser

Vitterhetsakademien ger betydande stöd till forskarkonferenser och har under året kunnat genomföra några delvis digitala konferenser, som konferensen ”Tolerance(s) – concepts, ideas, history” samt en konferens om Dante och kulturarvet efter honom under 700 år. Några konferenser har också kunnat hållas helt på Villagatan, som ”Det franska språket och kvinnliga författare 1800–2006”, ”Med pennan i handen. Diplomaten som reseskildrare” och ”The Poetics of Occasional Writing in the Eastern Mediterranean and Beyond (12th–18th c.): A Cross-Cultural Approach”.

Publikationer

Inom Akademiens vetenskapliga serier har flera volymer publicerats under året. Clas Tollins omfattande studie *Sveriges kartor och lantmätare 1628 till 1680. Från idé till tolv tusen kartor* om Sveriges unika kartarbete under 1600-talet gavs ut i Akademiens antikvariska serie i samarbete med Riksarkivet. I den filologisk-filosofiska serien utgavs Roar Böksets *Long story of short forms. Simplified Chinese characters from A to Z*. Akademi ledamoten Bo Lindbergs bok *Disputation, dissertation, avhandling. Historien om en genre* gavs ut i Akademiens historiska serie och är en odysse genom fem seklers lärda kultur med fokus på de tidigmoderna avhandlingarna från 1600- och 1700-talen. I samma serie utgavs *Travelogue and autobiography 1647–1656* (av Nils Mattsson Kiöping och med översättning och kommentar av Martin Rundkvist). I serien Lärda i Sverige utgavs professor Gunnel Forsbergs bok *Gerd Enequist – En pionjär i byxkjol* om Uppsala universitets första kvinnliga professor som också fick en avgörande betydelse för framväxten av modern kulturgeo-

grafi. Konferensvolymen *Marilynne Robinson and theology* (eds H. Möller & O. Sigurdson) har också väckt stort intresse. Verksamhetsårets sista publikation var konferensvolymen *Bilder av ras i svensk visuell kultur* (red. Å. Bharathi Larsson).

Forskningsförmedling

I en tid av svårgenomträngligt mediebrus och desinformation är god och gedigen forskningsförmedling av största vikt. Akademien var tillsammans med Riksbankens Jubileumsfond huvudarrangör av Forskartorget på den delvis digitala Bokmässan i Göteborg, där en av Akademiens egna programpunkter var ”Det gröna kulturarvet”. Konferensvolymen *Seedways. The circulation, control and care of plants in a warming world* (eds B. Karlsson & A. Rabo) presenterades under rubriken ”Människan och fröer – ett ömsesidigt beroende”, om historiska perspektiv på en värld av accelererande klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald. En annan programpunkt, som belyste hur arkeologiska lämningar av växter och skriftliga källor är spår efter de äldsta trädgårdsodlingarna i Sverige, utgick från första delen av *Svensk trädgårdshistoria* om förhistorisk tid, som Akademien utgav 2021.

Akademien har också förlängt samarbetet med Stockholms universitet vad gäller finansieringen av det framgångsrika digitala bildningsmagasinet *Anekdot*.